

Voor de zomer tippen Hans Boland, Janny Middelbeek-Oortgiesen en Lidwien Biekmann een boek dat zij zelf vertaalden. De drie alumni vertaalden onder meer respectievelijk Tsjechov, Mankell en Atwood en vertellen over de kunst van het literair vertalen en hun liefde voor het vak.

Lezen over de grens

Tip

De papaclausule

Jonas Hassen Khemiri; Nijgh & van Ditmar; mei 2019; € 20,00

‘Een verrassende, filmisch geschreven familieroman over de complexe verhouding tussen een vader en een zoon. De vader komt elk jaar tien dagen over uit het buitenland en is gewend dat zijn zoon alles voor hem regelt. Maar ja, die zoon wil dat niet meer. Het openbreken van de papaclausule is echter veel moeilijker dan verwacht. Ik heb vaak zitten lachen tijdens het vertalen, want het is een boek waarin ernst en humor elkaar in een zeer hoog tempo afwisselen. Fris en origineel!’

Wallander zoals ik me hem voorstel

Janny Middelbeek-Oortgiesen (1960) / Scandinavische Talen en Letterkunde (1985)

Vertaler Zweeds-Nederlands sinds 1985

2013 Tolkningsprijs van de Zweedse Academie

2018 Letterenfonds Vertaalprijs

2019 genomineerd voor de Europese Literatuurprijs

Toen Janny Middelbeek-Oortgiesen in 1997 haar vertaling van de bestseller *Anna, Hanna en Johanna* van Marianne Frederiksson inleverde, wist ze het zeker: hiermee wilde ze niet meer ophouden. Ze heeft de tijd mee, want de populariteit van Scandinavische literatuur is nog altijd ongekend. ‘Vooral thrillers worden goed verkocht en helemaal als ze verfilmd worden. Ik ben zelf gefascineerd van de Engelse verfilming van de Wallander-boeken met Kenneth Branagh in de hoofdrol. Hij komt het dichtst bij de Wallander zoals ik me hem voorstel.’

Ze vertaalt ongeveer drie boeken per jaar. ‘Je moet je helemaal in de sfeer en de stijl van een boek onderdompelen en dat gaat niet met twee boeken tegelijk. Ik sta ermee op en ga ermee naar bed. Op ieder moment kan me iets te binnen schieten: een oplossing voor een vertaalprobleem, of een mooie manier om iets te omschrijven.’

Middelbeek-Oortgiesen heeft een flinke stapel vertaalde boeken op haar naam staan: variërend van de Wallander-reeks van Henning Mankell tot toneelbewerkingen en moderne literaire romans, zoals het werk van Lina Wolff en Jonas Hassen Khemiri. Tijdens het vertalen heeft ze geregeld contact met de auteur. ‘Soms heb je vragen die alleen de schrijver kan beantwoorden.’ Ze heeft goede herinneringen aan persoonlijke ontmoetingen met ‘haar’ auteurs. ‘Tijdens een bijeenkomst met Kerstin Ekman las een aantal vertalers hetzelfde fragment voor in hun eigen taal. Het was magisch om te horen hoe de muzikaliteit van Ekman in al die vertalingen naar voren kwam.’

De tekst is leidend voor haar werk: ‘Literair vertalen kenmerkt zich door het treffen van de juiste sfeer, toon en stijl. Het blijft wikkelen en wegen: alle aspecten moeten met elkaar in evenwicht zijn. Maar het moet wel werken in het Nederlands. Het is in het begin altijd even zoeken naar de juiste toon van het boek. Op een gegeven moment heb je die toon te pakken en rolt het door.’

Tip

Anna Karenina

Lev Tolstoj; Athenaeum – Polak & Van Gennep; juli 2018; € 41,99

‘Deze roman is al meer dan 150 jaar geleden geschreven, maar is voor veel mensen overal ter wereld nog altijd de mooiste roman ooit. Als je Rusland wilt leren kennen, kun je beter Anna Karenina lezen dan jarenlang de kranten bijhouden. Je dringt heel diep door in de Russische samenleving. Dat kan goede literatuur bereiken.’

Vertalen als vrije kunstvorm

Hans Boland (1951) / Slavische Taal en Letteren (1974)

Vertaler Russisch-Nederlands sinds 1981

2003 Aleida Schot Prijs

2009 Filter Vertaalprijs

2014 Poesjkinmedaille (geweigerd)

2015 Martinus Nijhoff Vertaalprijs

Hans Boland leerde de Russische literatuur voor het eerst kennen toen hij als gymnasiast *Misdaad en straf* van Dostojevski las. Als student ontdekte hij de gedichten van Anna Achmatova. ‘Ze was de allergrootste dichter uit de Europese literatuur. Als tijdgenote van het monster Stalin was ze in alle opzichten zijn tegenpool: een vrouw die volslagen integer is gebleven.’ Haar werk was, volgens velen, onvertaalbaar, maar hij liet zich daardoor niet afschrikken. ‘*In andermans handen*, de eerste bundel die ik vertaalde, liep als een trein. Ook wellicht omdat haar werk goed paste in de feministische golf van die tijd.’

Hij vertaalde veel van Achmatova’s werk en daarna de complete Poesjkin, nog zo’n onvertaalbare Rus. Zijn vertalingen kenmerken zich door een eigenzinnige stijl en de opvallende keuzes die hij soms maakt. Recensenten prijzen zijn fonkelende, toegankelijke manier van vertalen, maar sommige collega’s en literatuurwetenschappers vinden dat hij te ver gaat. De kritiek op zijn recente vertaling van *Misdaad en straf* laat hij van zich afglijden. ‘Ik zeg nu gewoon: “Ik kan wel vertalen zoals jullie, maar jullie kunnen het niet zoals ik.” Ik laat me niet voorschrijven welk woord ik wel of niet mag gebruiken.’

Dat hij in 2015 de Martinus Nijhoff-prijs kreeg, vindt hij een enorme eer. ‘Dat is de Nobelprijs voor literair vertalers. Dat ik die prijs toen al kreeg, had ik niet verwacht.’ Een paar dagen eerder had hij de Russische ambassade heel duidelijk laten weten dat hij weigerde om de Poesjkin-medaille te accepteren. ‘Twee maanden eerder had Poetin de Krim bezet. Ik haat die man en wil absoluut geen prijs van hem aannemen.’ Zijn weigering viel niet goed in Rusland. ‘Er is meteen een haatcampagne via internet tegen mij opgezet. De Duitse vertaler die een jaar later de prijs ook weigerde, mocht daarna Rusland niet meer in.’

Nooit een writer’s block

Lidwien Biekmann (1961) / Engelse Taal en Letterkunde (1988)

Vertaler Engels-Nederlands sinds 1993

2017 De Gouden Lijst

Lidwien Biekmann is de vaste vertaler van Margaret Atwood, een van Canada’s belangrijkste hedendaagse auteurs, van wie ze al vijf boeken heeft vertaald. Atwood, behalve gelauwerd auteur ook klimaat- en milieuactivist, wordt in Amerika en Canada op handen gedragen. Haar dystopische roman *The Handmaid’s Tale* (1985) is onlangs verfilmd en gaat over een gruwelijke theocratische brave new world. Het boek is sinds de ontwikkelingen van de laatste jaren actueler dan ooit. Biekmann werkt nu aan de vertaling van het langverwachte vervolg: *The Testaments*, dat dit najaar verschijnt.

Biekmann kwam na haar studie Engels vrij toevallig terecht in het vak van vertaler. Ze vertaalde aanvankelijk vooral reisgidsen, familieromans, en populairwetenschappelijke boeken, maar de laatste jaren bijna uitsluitend literair werk voor volwassenen en kinderen, van schrijvers als Margaret Atwood, Dave Eggers en Zadie Smith. Recente vertalingen van haar hand zijn *Verruim je geest* van Michael Pollan en Ben Mosers grote biografie van Susan Sontag, die in september verschijnt.

Vertalen is een verslavend creatief proces, zegt ze: ‘Je dompelt je aan de hand van de auteur onder in allerlei werelden en dan mag je het verhaal in je eigen taal navertellen. Een kwestie van balanceren: je volgt de auteur zo goed mogelijk wat betreft vorm en inhoud, zonder dat de lezer het gevoel heeft dat het een vertaling is. Ik vind dat altijd een leuke puzzel. Het is creatief, maar je hebt nooit een writer’s block, want het boek is er al.’

Soms werkt ze samen met een collega aan een boek. ‘Ik heb een paar vaste collega’s die ongeveer dezelfde stijl en hetzelfde taalgevoel hebben als ik. Dan is het heel leuk om samen aan een boek te werken en met een frisse blik naar elkaars werk te kijken.’ Dankzij het Nederlands Letterenfonds mocht ze in 2009 drie weken naar het Banff Center in de Rocky Mountains, waar auteurs, kunstenaars, musici en vertalers in de watten worden gelegd. ‘Dat was echt een fantastische ervaring. Een prachtige plek en geweldig om met collega’s en auteurs te sparren over het werk.’

Tip

Turbulentie

David Szalay; Nijgh & van Ditmar; maart 2019; € 18,99

‘Dit is een verhalenbundel over twaalf mensen die een vliegreis maken en onderweg elkaars leven aanraken. In elk verhaal staat iemand anders centraal: een bijfiguur in het eerste verhaal komt terug als hoofdpersonage in het volgende. Aan het einde is het verhaal rond. Jammer dat uitgevers zo huiverig zijn voor verhalenbundels. Juist korte verhalen zijn gemakkelijk tussendoor te lezen, toch?’

Lidwien Biekmann met Margaret Atwood